

modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library on educational policy]. Kyiv.

5. Pyekhota, O. M. (2005). *Osobystisno oriyentovane navchannya: pidhotovka vchytelya*. [Personality-oriented teaching: Teacher training:]. Kyiv.

6. Pidlasyy, I. P. (2006). *Praktychna pedahohika abo try tekhnolohiyi*. [Practical pedagogy or three technologies]. Kyiv.

7. *Etychna kompetentnist' maybutn'oho vchytelya pochatkovykh klasiv: teoriya i praktyka*. (2003). [The ethical competence of the future teacher of elementary school: theory and practice]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОРБЕНКО Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GORBENKO Elena Borisovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Musical Art and Choreography of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of the future teacher.

Рецензент – д. п. н. професор Растригіна А. М.

Стаття надійшла до редакції 23. 09. 2018 р.

УДК 378:37.013.3

ГРИШКО Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ORCID: 0000-0 002-9149-3992

e-mail: missoliva20@gmail.com

КЛЕВАКА Леся Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Полтавського інституту економіки і права,

ORCID: 0000-0001-6924-8221

DOI.org/10.5281/zenodo.194894

e-mail: klevakaalesi@ukr.net

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПОНЯТЬ «НАВИЧКА» І «ВМІННЯ» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В сучасній освіті спостерігається перехід від знанневої парадигми до компетентнісної. Ми зупиняємося на питанні розвитку змісту понять «навичка» і «вміння» в психолого-педагогічній літературі. Проблема навичок і вмінь актуальна тому, що вони лежать в основі будь-якого навчання. У психолого-педагогічній літературі поняття «вміння», як правило, вживається разом з поняттям «навичка» і в поєднанні з поняттям «знання». У різних джерелах знаходимо різні поєднання цих понять: «знання – вміння – навички», «знання – навички – вміння», «знання – елементарні вміння – навички – узагальнені вміння». Наявність різних підходів до цього питання ускладнює встановлення рівня сформованості різних умінь і навичок та обумовлює необхідність спеціального аналізу відповідних понять. Вважаємо, що принципове значення при аналізі понять «навичка» і «вміння» має розгляд тенденцій в їхній еволюції. Порівняльний аналіз підходів до

визначення цих понять, запропонований різними дослідниками, становить інтерес для сучасної методики навчання будь-якого предмета.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу використання поняття «навичка» і «вміння» у психолого-педагогічній літературі, розгляді еволюції трактування та особливостей сучасного використання цих понять.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно підкреслити, що спеціальному вивченню поняття «навичка» у відповідній науково-педагогічній літературі, з питань навчання, приділяється менше уваги у порівнянні зі «знаннями» та «вміннями».

Під поняттям «навичка» розуміємо автоматизованість відповідних дій і їхній зв'язок з навчанням виконання алгоритмів. Щодо поняття «вміння», то помічається тенденція до розширення його обсягу аж до визначення вміння як вищої людської якості, формування якої є кінцевою метою педагогічного процесу.

Проблема вмінь і навичок нерозривно

пов'язана зі змістом навчання, яке по-різному здійснюється на різних рівнях здобуття освіти, і в свою чергу зв'язане із способами діяльності тих, хто навчається. Реалізація способів, які стають надбанням особистості, перетворюються в уміння і навички [3].

Дослідник В. А. Крутецький стверджує: «Навичками називаються закріплені автоматизовані прийоми і способи роботи, які є частинами складної, свідомої діяльності [5]. Наведемо ще одне означення навички як дії, що автоматизується в процесі багатократних повторень, які здійснюються під контролем свідомості (Є. В. Гур'янов, В. В. Давидов, В. О. Онищук, К. К. Платонов, І. Ф. Тесленко, Є. О. Мілерян, Н. О. Менчинська та ін.).

Учений М. М. Скаткін дотримується думки, що навичками є операції, спосіб виконання яких доведений до автоматизму, який майже не контролюється свідомістю [3]. Операція, як спосіб досягнення мети, в якій реалізується дія, складає потенційний операційний досвід тих, хто навчається. Твердження, що операції входять у зміст дії як спосіб її виконання, розривають у своїх працях Ю. К. Бабанський, В. А. Крутецький, К. М. Корнілов. Автори говорять про навички як про такі способи виконання дій, котрі через часте використання стали автоматичними [4]. Г. О. Люблінська, Н. Ф. Тализіна, Н. О. Менчинська та ін. розглядають навичку як автоматизовану дію, що має певні властивості.

Недоліком цих означень, на нашу думку, є те, що навичка за змістом ототожнюється з автоматизмом. Користуючись цим означенням, не можна перевірити, чи сформувалася в учнів певна навичка. Дж. Адамс прийшов до висновку, що означення навички не співпадає з тим змістом, яке інтуїтивно вкладається в нього при використанні в педагогічній практиці. А. М. Левінов вважає неприйнятним означення навички, яке вживається в психології, до умов шкільного навчання. Відмічаючи відсутність чіткого критерію досягнення рівня автоматизму, автор розуміє навичку як «самостійність бачення ознак застосування тих чи інших алгоритмів ... і самостійність застосування самих алгоритмів» [6, с. 69]. При цьому, як стверджує автор, можлива така ситуація, коли учень вже вміє застосовувати алгоритм, але ще самостійно не бачить ознак його застосування. Цей випадок він і кваліфікує як уміння. Так, якщо учень ознайомився з деяким набором алгоритмів і йому дано завдання, яке виконується із застосуванням одного з них, то говорять, що школяр володіє вмінням виконувати це завдання, якщо він може застосувати вказаний йому потрібний алгоритм і одержати потрібний результат.

Таким чином, уміння кваліфікується як частина відповідної навички, проте це не означає, що навички не входять в уміння. Вміння – це здатність людини виконувати певну діяльність або дії на основі раніше набутого досвіду. На відміну від навичок, уміння може утворюватися без спеціальних вправ у виконанні даної дії.

Багато дослідників, які розробляють проблему вмінь, вказують на свідомий характер їхнього утворення, функціонування в діяльності при активній участі розумового процесу.

Вміння, згідно концепції про людську діяльність, виступає як «окрема діяльність», спрямована на досягнення мети, що ґрунтується на синтезі розумових і практичних дій. Науковці В. В. Давидов, Г. С. Костюк, К. Л. Платонов визначають уміння як здатність людини продуктивно, з належною якістю і у відповідний час виконати роботу. Вміння як спосіб виконання дій, що відповідають меті та умовам, в яких доводиться діяти, розглядають Д. М. Богоявленський, Є. В. Гур'янов, І. Я. Лернер, Н. О. Менчинська, Н. Ф. Тализіна, Г. І. Щукіна. Є. О. Мілерян, К. К. Платонов, І. Ф. Тесленко розглядають уміння з позицій особистості. Під умінням ми розуміємо не тільки готовність особистості здійснювати певну діяльність як в знайомих, так і в нових (нестандартних) ситуаціях, але і як якість особистості, здатної акумулювати, творчо відбивати і видозмінювати засвоєні способи діяльності у власному досвіді і переносити їх в нові умови.

В навчальному пізнанні на етапі переходу від спостереження за оточуючим світом до активної розумової діяльності переважну роль відіграє те, наскільки процес навчання забезпечений прийомами та способами виконуваної роботи, інструментарієм для розв'язання навчальних завдань, що виникають. Тому в даний час посилилась увага вчених і методистів до удосконалення процесуального аспекту діяльності педагога до набуття школярами «певного досвіду».

Процес оволодіння навичками та вміннями має дві сторони; практичну і теоретичну, розумову. Маніпулювання з предметами, практичні вимірні роботи, виконання обчислень та ін. становить зовнішній бік цієї діяльності, внутрішньою ж стороною є аналіз навчальної ситуації, актуалізація репродуктивних мнемічних зв'язків, побудова в думці плану розв'язання навчальної задачі і вибору раціонального способу знаходження результату.

В теорії поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперін, Н. Ф. Тализіна) практично реалізовано принцип єдності психічної і практичної

діяльності, показано процес формування психічних новоутворень із матеріальних форм існування: від практичних дій до розумових. Ця теорія дозволяє більш глибоко, всебічно вивчити становлення розумових навичок та вмінь і застосувати на практиці методику навчання, яка активізує і стимулює мислення до творчого пошуку, що сприяє більш якісному засвоєнню знань.

В розв'язанні питання про формування навичок та вмінь, які виступають як процес удосконалення та розвитку учнів, важливим видається встановлення ступеня їхніх взаємовідношень. У наукових дискусіях питання про співвідношення цих понять ще не розв'язане. Так, М. О. Данилов, Є. М. Кабанова-Меллер, К. М. Корнілов, А. В. Усова вважають уміння початковим етапом становлення навички.

Виділяючи дію як одиницю навчальної діяльності школярів, Г. О. Люблінська розмежовує дві основні категорії дій: «виконавчі», на основі яких формуються навички, і дії творчі, ініціативні. Г. О. Люблінська поняття «початкові вміння» заміняє групою виконавчих дій, на основі яких виробляється навичка. Вміння – це «володіння учнем різними операціями, раціональними прийомами, економними способами дій і свідоме їхнє застосування в роботі».

Л. Г. Вяткін, як представник концепції трансформації вміння в навичку, вважає реально існуючими тільки навички [1]. Ми дотримуємося думки Є. І. Бойка, І. Ф. Тесленка, З. І. Ходжави та ін. про те, що кінцевою метою навчання є формування вмінь. Це особливо важливо врахувати в навчанні і будувати педагогічний процес з урахуванням закономірностей розвитку розумових операцій, керуючи їхнім становленням і орієнтуючись на формування в учнів умінь у відповідності з основними вимогами педагогіки.

У використанні понять «навичка» і «вміння» та встановленні співвідношень між ними ми спирались на уявлення про структуру діяльності (С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв), виділивши з ряду компонентів діяльності два: дію і операцію. Різниця між вказаними компонентами є суттєвою. Так, дія являє собою власне розумовий психічний акт, який учні виконують для одержання результату. Він визначається сукупністю вихідних (початкових) орієнтирів, операційним досвідом школярів, змістом діяльності, наявністю матеріальних об'єктів, а його здійснення є «відбитком», копією зовнішньої практичної діяльності.

Звертаючись до питання про зв'язок формування навичок з навчанням учнів алгоритмів, відмітимо необхідність розрізняти дві складові цього процесу: засвоєння власне

алгоритму, тобто послідовності операцій, що входять в нього, і визначення умов, за яких даний алгоритм може бути застосований. Наприклад, при перевірці наявності в учня навички розв'язування завдань даного типу несуттєвим є те, наскільки автоматизовано він знаходить потрібні алгоритми і використовує їх. Важливо, в якій мірі дії учня є самостійними, тобто наскільки самостійно він відшукує послідовність алгоритмів, що веде до розв'язання, і реалізує цю послідовність.

Відзначимо, нарешті, що в своєму дослідженні поняття «навички» та «вміння» ми пов'язуємо з поняттям «способи діяльності», що в свою чергу передбачає зв'язок з питаннями розвитку у школярів пізнавального інтересу до навчання, до оволодіння вміннями доводити свою думку.

Зараз в освіті відбувається перехід на компетентісно орієнтовану підготовку. Частіше за все дослідники визначають компетентність як систему знань, умінь і навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних людині для здійснення конкретної діяльності в певній предметній галузі, тобто знання, вміння і навички розглядаються як компоненти компетентності учня. Компетентісний підхід акцентує увагу на результатах освіти, причому як результату освіти розглядається не сума засвоєної інформації а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях [2].

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. У психолого-педагогічній літературі детально розглядається розмежування понять «навичка» та «вміння». Останніми роками в Україні набуває все більшу значущість реформування системи освіти. Відбувається перехід від знаннєвої до компетентісно орієнтованої підготовки особистості. Сучасні дослідники вважають, що знання, вміння та навички є компонентами компетентності школяра. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у визначенні шляхів формування життєвої компетентності дитини, враховуючи теоретичні та методичні аспекти трактування понять «уміння» та «навички» у психолого-педагогічній літературі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вяткин Л. Г. Дидактика: учебн. пос. / Л. Г. Вяткин. – Саратов: СУ, 1979. – 94 с.
2. Гулай О. І. Компетентісний підхід як основа нової парадигми освіти / О. І. Гулай // Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. – 2009. – С. 42–51.
3. Дидактика средней школы. Некоторые проблемы современной дидактики / В. В. Краевский, И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин; Под ред. М. Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1982. –

319 с.

4. Корнилов К.Н. Психология: учебник / К. Н. Корнилов. – М.: Учпедгиз, 1946. – 172 с.

5. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1972. – 255 с.

6. Левинов А. М. О содержании понятий «навык» и «умение» / А. М. Левинов // Советская педагогика. – 1980. – №3. – С. 68–72.

REFERENCES

1. Vyatkin, L. G. (1979). *Didaktika: uchebn. pos.* [Didactics: textbook]. Saratov.

2. Ghulaj, O. I. (2009). *Kompetentnisnyj pidkhid jak osnova novoji paradyghmy osvity.* [Competency approach as the basis of a new education paradigm]. Kyiv.

3. Skatkin, M. N. (1982). *Didaktika sredney shkoly. Nekotorye problemy sovremennoy didaktiki.* [Didactic high school. Some problems of modern didactics]. Moscow.

4. Kornilov, K. N. (1946). *Psikhologiya.* [Psychology: textbook]. Moscow.

5. Krutetskiy, V. A. (1972). *Osnovy pedagogicheskoy psikhologii.* [Fundamentals of educational psychology]. Moscow.

6. Levinov, A. M. (1980). *O sodержanii ponyatiy «navyuk» i «umenie».* [On the content of the concepts «skill» and «skill»]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГРИШКО Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету.

Наукові інтереси: дошкільна педагогіка і методики дошкільного навчання.

КЛЕВАКА Леся Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, Полтавський інститут економіки і права.

Наукові інтереси: історія освіти в Полтавській губернії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GRISHKO Olga Ivanivna – Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Department of Preschool Education, Poltava National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: preschool pedagogy and methods of preschool education.

KLEVAKA Lesya Petrivna – Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Department of Social Work, Poltava Institute of Economics and Law.

Circle of scientific interests: history of education in the Poltava province.

Рецензент – д. п. н. професор Стратан-Армишкова Т. Б. Стаття надійшла до редакції 17. 09. 2018 р.

УДК [141+001.1]: 378.14: 331.103.2

ЗАВИДІВСЬКА Ольга Ігорівна –

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту Львівського державного університету фізичної культури, докторант НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ORCID: 0000-0002-1809-9972

e-mail: zoiggg@gmail.com

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ – ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Наше суспільство, особливо, після Помаранчевої революції стало добре політично обізнаним. Потреба виживати змушує людей до фінансової грамотності. А от на потребу бути здоровим часу майже ніколи немає. Низький рівень життя в нашій країні, що перебуває в стані війни, змушує шукати механізми впливу на свідомість людей через здоров'яорієнтоване управління. Особливе значення в пізнанні здоров'яорієнтованих явищ і процесів набуває освіта [15].

Підготовка фахівців сфери менеджменту, котрі будуть спроможними своїми управлінським рішеннями впливати на рівень здоров'я людей стає нагальною потребою сьогодення. Соціальна потреба у таких фахівцях зумовлює необхідність вивчення

професійної педагогіки зовсім в іншому ракурсі. Йдеться про діалектичну взаємодію наук, що є взаємообумовленими, взаємопов'язаними і, водночас, суперечливими. При використанні менеджерами теоретичного рівня світогляду (для пізнання суспільної реальності), управлінська діяльність реалізується через усвідомлення соціальної складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування історії науки на межі наукової і соціальної проблематики і міждисциплінарності висвітлено в працях Е. Барта, Д. Бернала, Г. Бокля, О. Койре, О. Конта, Дж. Сартона, В. Увела та інших. Філософські, теоретичні та прикладні засади менеджменту вивчали А. Герасимчук, З. Тимошенко, С. Шейко, О. Кузьмін,